

РЕЦЕНЗІЇ

© *Наталя ФІЛАТОВА, Володимир РУГАЛЬ*

**ПОВСЯКДЕННА ІСТОРІЯ МІСТЯН У 1943 – 1945 рр.
ЯК ЩОДЕННА БОРОТЬБА ЗА ВИЖИВАННЯ**
(Рецензія на монографію Овсіюк О.
Життя після окупації: побут киян 1943 – 1945 рр.
– К.: Дуліби, 2017. – 176 с.)

Вітчизняна історична наука значну увагу приділяє вивченню історії війн. Проблематика Другої світової війни науковцями різних інституцій розроблена досить детально: досліджено бойові дії на фронтах, діяльність тилу, чимало праць присвячено окупаційному періоду, рухам Опору. На жаль, на сьогодні в науковому обігу дуже мало робіт, які б висвітлювали життя населення міст і сіл у перші роки після окупації. Звісно, деякі праці, які описували життя в містах у перші повоєнні роки були, але здебільшого у них ішлося про діяльність в цей час керівної сили суспільства. Із здобуттям Україною незалежності відбулося переосмислення історичної спадщини, загальної концепції історії країни. Лише на початку ХХІ ст. наукові інтереси були спрямовані на соціально-економічну проблематику, у руслі стратегій виживання й вивчення історії повсякденного життя народу.

Саме в розрізі порушеного питання актуальним є дослідження кандидата історичних наук О.В. Овсіюк, викладене в монографії «Життя після окупації: побут киян 1943 – 1945 рр.», яка побачила світ у 2017 р. У роботі авторка розкрила життя киян у перші роки після визволення від нацистського режиму та повернення радянської влади.

У першому розділі «Історіографія та джерельна база дослідження» (с. 8 – 24) висвітлюється актуальність порушеного питання, подається чітка періодизація історіографічного доробку, аналізується дослідницьке надбання.

Огляд джерельної бази дає можливість зрозуміти, наскільки глибоко дослідниця заглибилася в тему. У роботі використано значну кількість різноманітних джерел – архівних, наративних, усних. Слід зазначити, що авторка ретельно опрацювала джерела в архівних установах: Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Державному архіві м. Києва, Державному архіві Київської області. Вивчено також опубліковану джерельну базу. Одним із досягнень О. Овсіюк слід назвати введення до наукового обігу нових джерел –

спогадів очевидців, які зберігаються в Центрі усної історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

На нашу думку, найважливішими в концептуальному плані є розділи з другого по четвертий, у рамках яких дослідниця досить докладно реконструювала основні аспекти життя киян, проаналізувала алгоритми адаптації різних соціальних груп населення до відповідних умов, індивідуальних практик пристосування, колективних форм самоорганізації та самозабезпечення у розглядуваний період.

У другому розділі «Київські помешкання» (с. 25 – 85) О. Овсіюк розглянула стан житлового фонду в м. Києві, зокрема навела факти фальсифікації даних про руйнування житлового фонду в період війни (с. 27 – 28). На підставі вивчення документів та свідчень реконструювала масштаби відновлення міста, показала, якими методами та засобами це відбувалося. У студійованому матеріалі розділу авторка розкрила питання використання житлових площ, виявила складні обставини, які поставали перед населенням, а також висвітлила умови, за яких виділяли житлові приміщення містянам. Зібраний матеріал дав змогу детально відтворити умови проживання киян.

Третій розділ дослідження розкриває одне з найважливіших питань життєдіяльності людини – харчування (с. 86 – 121). О. Овсіюк дослідила питання забезпечення населення харчовими продуктами, окреслила допомогу держави у вирішенні важливої життєвої проблеми, відновлення функціонування продовольчої торговельної мережі. Дослідниця успішно продемонструвала види торгівлі – вільний та закритий, а також висвітлила належність до них різних соціальних груп та стартових і позиційних можливостей кожної з них.

У праці наголошено про руйнування закладів харчування під час війни; розкрито історію закритих закладів харчування для робітників; детально висвітлено проблему карткової системи постачання населення харчовими продуктами тощо. На підставі спогадів очевидців викладено питання домашнього харчування (с. 115 – 117).

Останній розділ монографії розкриває важливе питання «Забезпечення містян товарами та послугами» (с. 122 – 156). У роботі ретельно розглянуто питання торгівлі промисловими товарами, показано всі засоби виробництва та збуту, наголошено на причинах дефіциту товарів широкого вжитку, інтерпретовано особливості запровадження та функціонування нормованого постачання промисловими товарами.

Окремий підрозділ книжки присвячений закладам міської сфери послуг, у якому показано стан функціонування цих установ після визволення міста та їхнє відновлення. Дослідниця виявила причини неможливості швидкого налагодження роботи відповідних установ.

Цінними з практичного погляду є висновки щодо впливу розглядуваного періоду на формування сучасного образу Києва та киянина.

Пізнавальний потенціал праці доповнюють документальні додатки, фотознімки та схеми, які розробила авторка.

Загалом монографія О.В. Овсіюк справляє позитивне враження як комплексне дослідження важливої наукової проблеми, виконане відповідно до сучасних методичних вимог. Праця позначена авторськими трактуваннями й оцінками складних процесів, доволі ґрунтовно підкріпленими фактичним матеріалом і переконливою теоретичною аргументацією.

Наукова і практична значущість доробка безсумнівна. Однак вважаємо, що доцільно було провести порівняння соціально-економічної політики в 1941 – 1945 рр. в Україні та в країнах так званого «соціалістичного табору» й західних країн, які отримували економічну допомогу за «планом Маршалла». Це порівняння дало б можливість оцінити досягнення і прорахунки та унікальність вітчизняного досвіду. Крім того, історіографічний розділ дослідження тільки б виграв, якби авторка навела приклади подібних праць зарубіжної дослідницької літератури.

Пропоновані зауваження радше є побажанням для майбутніх робіт дослідниці. На нашу думку, розглядувана праця є здобутком у розвитку історичної науки в Україні, а з плином часу набуде ще більшої актуальності.